і „він добре бачить, що нема цементу, який звязував би цю потворну одоробляність. Згори давить сила, але духа внутрі нема". Ба, він роздумує тоді ж деякий час, що Росія це — щось тимчасове, наслане від Бога за гріхи її народам. „Він прийшов до переконання, що Росія це — різка, що нею батько карає дитину, а пізніш ламає ту різку". (Лист Семененка з 12. V. 1838. Рим). Однак позатим він був льояльний для Росії, як той, хто працює для карєри. Бо Петербург, Росія = Карєра. В останніх розчарованих роках свого життя він зиркнув далеко і може передбачив, відчув кінець Росії. Для нього не було ілюзій. „Почекайте, пише він тоді, швидко здіймуться знизу такі крики, що голова закрутиться... Коли б я вам розповів те, що я знаю,... тоді закаламутилися б ваші думки, і ви самі подумали б, якби втікти з Росії". („Страхи і жахливости Росії"). Ні, він не був гордий із сучасности і не вірив в будуччину механізму, що звався Росія. Російськість була для нього пашпортом, що улекшує карєру, але не двигуном до творчости.

Внутрішнім наказом до виявлення себе не могла бути ані плитка інсценізація реліґійного містицизму, ані неглибока льояльність російського карєровича. Тільки почування дуже глибоке, що було б у ньому від дитинства, що було б гноблене обставинами, ірраціональний потяг до чогось міг би побудити в ньому насичену і яскраву творчість, уяскравити йому його самого. Щось такого, як та пристрасть, що про неї Гоголь пише в першій частині „Мертвих Душ".

„Існують пристрасті, що вибір їх не залежить від людини. Вони вже вродилися з нею у хвилі її народження на світ, і не дано людині стільки сил, щоб вона відтягнулася від них. Ті пристрасті — проваджені Вищими Силами, і є в них щось, що вічно кличе, що не вмовкає ціле життя. Доля їх довершити земне, велике буття, однаково, чи в образі понурім, чи світлою зявою, що втішає світ — одно й друге покликане для чогось таємного, для добра людини".

Така пристрасть була на дні сірої особистости Гоголя.

(Докінчення буде).

Клявдія Бобикевич

КОРНИЛО УСТИЯНОВИЧ

1839—1904.

(Докінчення).

„Не має на кого покладатися! Ніхто нас не спасе, й не поможе нам! Ми самі мусимо ставати до роботи!" — проповідує Корнило Устиянович у своїм часописі сливе на що другій сторінці в 1882. році! Пятнує і висміває москвофільство, ганьбить польонофільство, а найгірше тих, що нижче трави й тихше води у справах українського народу!

I

Мужайтеся всі галичани!
Під хвилі блуда і тривог
І презирайте клеветами,
За вами правда, з вами Бог.

II

Хоть лож тече на вас піною
Хоть блуд братній
безпамятний,
Вже нашій волі та спокою
Днесь готовлять і день судний.

III

Мужайтеся! Хотя з берлога
На вас піднялась темна месть
І терням встелена дорога,
Котру приказує вам честь!

IV

Мужайтеся! І жадній злуді
Не піддавайтесь у хвилі сей,
А станьмо дружно грудь при
груді
Мужайтесь правдою своєй!...

„Зеркало" не цуралось писати теж на адресу митрополита Сембратовича, коли цей не йшов дорогою інтересів народу.

І до Куліша воно писало! Йде мова про славну „Крашанку", що він її зладив 1882. року на Великдень. Ось „Зеркало" й подає:

Змалював ти крашаночку
І культурним дмухом
Видув з неї руську правду —
Надув польським духом!

Дуже цікава „Ісповідь Куліша", сатира на нього за його „Крашанку", вміщена в „Зеркалі" з 15. цвітня 1882. р., досі ще актуальна*).

В числі ж з 15. липня 1882. р. пише „Зеркало" на адресу Куліша:

Znać ci z pióra żeś uczciwy,
Gdy za objaw bierzesz żywy
Ruskich ludzi sympatji,
Że tam w jakiejś okazji
Czy zaślubin czy urodzin
Ruski ludek kilka godzin
Z państwem bawił się, zajadał
I wierszyki dla nich składał.
Cóż to znaczy, miły bracie,
Na podartej w strzępy szacie
Jedna taka łatka mała?...
Gdyby takich setka cała,
Gdyby tysiąc takich zbratań
Wśród kolacyj albo śniadań,
To ci powiem, że to niczym,
Że mamidłym to zwodniczym,
Bo nie warta nic ta zgoda,
Do której się misę poda,
Do której się wabi wódką,
Nic nie warta i trwa krótko.
Wskaż mi, bracie, że lud ruski
Nie przy uczcie, ale w biedzie
Ręka w rękę z nami idzie!
Sprzyja choćby małą dozą,
Choć nie wierszem, ale prozą,
Nie przy jadle i butelce,
A ucieszę się tym wielce
I napiszę w moje karty
Jako objaw zmianki warty!
— — — — — — —

Багато місця займає процес Ольги Грабар і товаришів. Зеркало ганьбить тих москвофілів, що туманили народ у Галичині. Пише він тоді з тієї нагоди 30. липня 1882. р.:

I

З них, що повірити не хтіли,
Що рідне слово нас здвигне!
Та ще й обкинути посміли
Нераз болотом — нам святе!

II

Та що ж се того тінь причепи,
Що тут снувався як не свій
За Богдана ще й за Мазепи,
Се Мефістофель наших дій!...

*) Авторка наводить ту цікаву й дотепну „Ісповідь", одначе з відомих оглядів пропускаємо її. **Ред.**

III

Як той Ягайло в добрий час,
Розкинули б ви в своїй
злости,
Щоб не лишивсь і слід ту
з нас,
По божім світі наші кости.

IV

Чи вже така словянська кров,
Чи се історії прокляття,
Що на устах мир і любов,
А в серці злоба і завзяття...?

Воює „Зеркало" з фарисеями й фальшивими пророками, з крикунами, лизунами-підхлібниками. А вже найгірше з тим каригідним назадництвом! Не менше воює з австрійським урядом, що цілковито дозволяє свобідно герцювати полякам по Галилеї, за що раз-у-раз конфіскують той сміливий часопис.

Але з кожної сторінки його видно талановитість і небувалу освіту редактора, що відгризається в чотирьох мовах, бо в українській, німецькій, латинській, польській, а то й у церковній. Для прикладу наведу уступ з 15. грудня 1882.

Літописаніе „Зеркала". Год 1.

„По предсказанію Комета Качали явлишагося на послідних днех 1881. года, внійде діявол во Гнилички и сіде тамо місяця Генваря и ужаснушася ляхове. Начало богоспасаємого „Зеркала".

Місяця Февруарія посла ігемон Майдингера во Скалат иже поя Наумовича и представи його во Львіград и затвори во темницу, идиже затворена бисть Ольга Грабар и А. Добряньской. Ляхове же возрадовашася зіло. Претор же сконфисковаше „Зеркало".

Місяця Марта роптаху татіє и патріотници на ігемона и посла он слуг своїх да исчут за динамітом и оружієм, и повелі поймати дружину Мирослава иже от отца Добряньского исходить. Муж називаємий Гавзнер оскорби Русь и претрепан бисть Кулачковскім неліпообразно. Тогоже місяця скончаша ся во заточенію на Мазурах Владимир Навроцький, велій праведник, в нем же льсти не бі, и плакаша ся по нем горко людіє і богоугодноє „Діло". Претор же абіє сконфисковаше „Зеркало".

Місяця Апрілія пришед П. Куліш от Украіни облисти ляхи „Крашанкою". Русь же не возмогоша обильстити. Русь убо ругахуся йому. Претор же сконфисковаше „Зеркало".

Місяця Мая разкопаша Др. Шараневич урочище древлеруської церкви, идіже стояше Галич, и рече Русь людієм: Мужайтеся! Ляхове же паки смутяхуся и злобишася вельми. Во время оно приведе окаянний Климентий (папа) лазуітов (єзуітів) и роптаху монаси и стенаша Русь от боязни что убо створится? Ляхове ликоваша и плясаша и воспіша: Осанна! Претор же паки и паки сконфисковаше „Зеркало".

Місяця Юнія предаде Понтійський Пилат Добромиль лазуітам. Василій Великій Смутяше ся в небесіх, руская земля убо возопи к нему. Тогож місяця приде время судити, и почаша судити Наумовича. „Зеркало" сконфисковаше претор.

Місяця Юлія. Засудиша Наумовича, Шпундера и Залускаго. Постник же Кир Йосиф путешествова во Рим. Зеркало не воз-

могоша сконфисковати претор. Бисть убо и суд Качали и Барвинскому и не взмогоша их ляхове одолити, и паде Della Scala.

Місяця Августа возвратися постник Йосиф и низлажи чин свой тако сділаху и Малиновской и Жуковский. Марков ропоташе на „Зеркало", яже не бисть сконфискованє по велицій милости претора. Ляхове же крестоборствоваху.

Місяця Септемврія сидьоша ся книжници и людіє на соньмище во Львіграді. Ниція идоша и пиша, ниция промишляху како им погубити лазуітов интерпиляциями. И бисть муж називаємий Красицкий, иже не даде подписати интерпиляції. Фльорко Земелка же льстяше во Дрогобичи глаголаще яко и Юдеї от Бога. „Зеркало" сконфисковаше претор неліпообразно, и плака ся редактор горко.

Місяця Октомврія бисть успеніє соньмищу и никтоже не плакася по нем зане взойми велія данини от Галилеї.

Місяця Ноембрія бисть знаменіє на набесіх и явися комет свернен хвостом на Шкаралупигію, идиже книжници твориша соньмище воежи не прияти угодника Цеглиньскаго во синедріон. Марков плакася горко на пренумерантов „Діла". Звізду же сконфисковаше претор и бисть тьмі кромішной по всей земли.

Місяця Декемврія приде редактор „Зеркала" ко касі своей и не узрі в ней нічесоже. И бисть Ракузам праздник велій, претор же сконфисковаше „Діло" и искаше „Зеркала"...

І замовкло правдомовне „Зеркало" ізза порожніх кас, як багато інших щиро народніх і цікавих часописів по нім. Цілі десятиліття! Вони ставали до боротьби з тою безприкладною і каригідною байдужістю галицького громадянства й програвали ставку! Галилея не доросла ще була тоді до свідомости, що культуру народу міриться числом його щоденників і журналів!...

Корнило Устиянович почув раз, як співали німці пісеньку:

„Es sassen die alten Germanen
Zu beiden Ufern des Rheins,
Sie sassen im Abenddunkel
Und tranken immer noch eins.

Мистець прийшов додому і зараз же списав на ту саму мельодію український вірш:

Сиділи раз Руси-Поляни
Б садку над рікою Дніпром;
Вони веселились до раня
І їли і пили кругом.
Ішовши тудою з печері
Нестор чернець.
Здоров отець!
Просимо до вечері.
Він довго просив і молився,
а далі вже їв і пив.
Аж спорзнився і гаразд
упився
І пяний під лаву скотився...

А Руси сердечно сміялись,
що в його слаба голова
„І со духи" над ним співали
І пили до білого дня.
Коли же на другий день рано
Нестор з похмілля вставав,
Закляв він на матір Полянам,
І в „Літопись Руську" вписав:
„Єсть Русам веселоє зіло
І ясти і пити й гулять,
Они мене вчера впоїли
На смерть! Ах триста їм
мать!".

Це автентична поезія-гумореска Корнила Устияновича, що мало відома загалові. Має він їх більше; вони розкинені по всяких альманахах, старих календарях, альбомах і записниках. Треба б їх зібрати й видати книжкою. Його драми, оповідання й описи ждуть терпеливо своєї оцінки і збірки...

Часто можна почути закиди на його адресу. Мовляв: кидався до всього і в нічім не піднявся понад звичайний рівень. Цей закид не заслужений! Обставини силували Корнила Устияновича покинути малювати портрети, краєвиди й історичні сюжети — що він так любив, — а мусів братися до малювання церков... Для хліба!

Мусів їздити по селах і містечках, вистоювати годинами по високих руштованнях і драбинах з цирклем, палєтою й кистю в руках. А голова його повна ідей і дум та проблєм. Цитує на память Гомера, Вірґіля, Данте й римських клясиків, фільософів, бо що раз прочитав у житті, хоч би за молодих років, того вже не забув ніколи! Це був ходячий всезнайко, жива енцикльопедія під кожним оглядом.

Десь у якійсь церкві вималював пекло, а там у вогні між єзуїтами й іншими грішниками теж і подобіє тодішнього намісника Галичини. Ясна річ, це скоро донеслося до жандармерії й мистець-маляр станув перед судом. Там він знав уже, що казати, й блискучою промовою оборонив себе від кари. Чи теж змінив подобіє у вогні, не знаю!...

Мистець цікавився також летом птиць і великих хрущів, бо задумував зладити літачок, що до нього виготовив уже шкіци. (Вони зберігаються в альбомі музею „Гуцульщина" в Коломиї). З незвичайною терпеливістю складав деревляні крила, обтяжував їх тягарцями й пускав по ниточці до якоїсь мети. Ці експерименти часто не вдавалися, але це його ніяк не зражувало! Зачинав від початку. Поправляв, розкладав і видумував інші методи. Вічно бадьорий, енерґійний, не знав спокою ні відпочинку.

Корнило Устиянович часто виступав на концертах із деклямацією віршів Шевченка, Франка, а то й своїх. Зживався із описом і подією віршу, переносився душею в ті давні обставини, тому й деклямації випадали прегарно. Його слова наче палили вогнем і зворушували до глибини. Могутній голос лунав по салі, а мало хто догадувався, що мистець-маляр, поет і письменник, хотів і в той спосіб виховувати своє громадянство. Вплинути на його орієнтацію й народнє почування. Споріднити й обзнайомити його з творами рідних ґеніїв і вчителів.

Тому що носив довгу бороду, поява його на сцені робила враження екзотичности й притягала багато слухачів. Через те просили його на всякі імпрези, вистави, пописи, тощо. Але впорядчики концертів не думали звернути мистцеві кошти подорожі й інших видатків! Він усе оплачував сам, хоч не мав на те окремих фондів; а приходилось часто їхати далеко й витрачувати рідкий та дорогий гріш.

Та що ж, їхав радо. Приносив і цю цеглину, свою пайку в жертву свому народові, що його так любив.

Корнило Устиянович бідував ціле життя. Тому хотів хоч на старості доробитися до ліпшого, діждатися легшого часу. З тієї причини платив 13 літ життєву ренту, яку мали йому згодом виплачувати місячно. Думав купити хатчину десь на селі і спочити по трудах життя. Та не судилося.

Смерть заскочила його несподівано в селі Довгім за Східницею, коли він малював там же церкву в 1904. році. Бракувало тільки 5 місяців до виплати ренти!...

Так спочив Корнило Устиянович на цвинтарі в далекім і глухім гірськім селі, але в рідній землі. Могила його вже запалася, світле імя на жаль забулося, але мистецькі твори великого духа свіжі й гарні, як були в своїх перших днях. Вони нічим не втратили на вартості, ані щодо стилю, ані красок, бо це твори великого мистця. Не гірші за ґеніїв Заходу, що ними гордиться кожний культурний народ. А ми?...

Я глибоко переконана, що альбом усіх образів Корнила Устияновича, виданий по-мистецьки, зробив би нам безумовно велику рекляму й пропаґанду в цілому світі, навіть і в тому світі, що називає нас нацією без традиції, культури й цивілізації.

Між іншим і мистецькими творами К. Устияновича маємо змогу доказати, що так не є! Є в нас мистці — що мали своєрідний стиль, взорований на наших історичних картинах і візерунках, зовсім невідомий на Заході, але тимнеменш висококультурний. Видання альбому мистецьких творів К. Устияновича це важне й конечне завдання. Воно просто кличе до неба, щоб його виконати негайно і як слід.

Ч., 7. VIII. 1938.

А. А.

ТІНЬ КЛЄМАНСА

(З німецького).

Кожний француз бачить це тепер ясно, що через мінхенський договір Франція втратила головну частину своєї перемоги. Прийшов кінець французькій геґемонії на европейськім континенті, щобільше — навіть її великодержавна позиція загрожена. Після того, як пройшло перше захоплення врятованим миром, іспитує француз свою совість і мусить признати: ми програли перемогу. Про цю болючу справу мало говориться, а ще менше пишеться. Кожний береже це для себе і питає тільки: може в цьому і він теж завинив, може не завжди сповняв свої обовязки. Неодин іде в цих днях на Rue Franklin, щоб там зачерпнути віри й надії в будуччину батьківщини.

На Rue Franklin в домі ч. 8., віддаленім кілька хвилин ходу відТріюмфального Лука, мешкав 34 роки Клємансо в чиншовім домі, такім, як це всі вони на тій вулиці. Там 29. листопаду 1929. р. помер він у 90. році свого славного життя. Туди, там тепер є музей, іде в цих днях немов на прощу багато патріотів, щоб бути близько з духом Клємансa. З книги, до якої вписуються прочани, продіста-